

Державне замовлення і державний контракт у системі регулювання економіки

Важливим елементом державних програм є державний контракт та державне замовлення. **Державне замовлення** – це засіб прямого державного регулювання господарських зв'язків між державою-замовником і підприємством-виконавцем, спосіб реалізації суспільних і державних потреб, концентрації та ефективного витрачання державних ресурсів, форма співробітництва держави і підприємств під час вирішення стратегічних завдань особливої важливості. Державне замовлення полягає у формуванні на контрактній (договірній) основі складу та обсягів продукції, необхідної для державних потреб; розміщенні державних контрактів на її поставку (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності країни всіх форм власності.

До державного замовлення входять завдання введення в дію виробничих потужностей і об'єктів соціальної сфери, а також постачання найважливіших видів продукції, необхідних передусім для розв'язання загальнодержавних соціальних завдань, виконання науково-технічних програм, зміцнення обороноздатності та забезпечення економічної незалежності країни.

Формуючи державне замовлення, слід дотримуватися таких принципів: розміщення на конкурсній основі, стимулювання виконання замовлення, обумовлення взаємної відповідальності сторін – виконавця і замовника.

Ліміт – це ресурсний показник, що подає гранично допустиму величину витрат того чи іншого ресурсу для досягнення певної мети.

Державний контракт – це договір, укладений державним замовником від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначені економічні й правові зобов'язання сторін, та обумовлені взаємовідносини замовника і виконавця. Контрактна система спрямована на посилення державної підтримки пріоритетів, які забезпечують структурну перебудову, економічну стабільність.

Державний контракт призначений для державних підприємств, а *державні замовлення* виконують недержавні структури.

Значення держзамовлення досить важливе в економіці ринкового типу, за його допомогою реалізують суспільні потреби, ведуть будь-яку пріоритетну політику. Держзамовлення в умовах ринку є базою для добровільної угоди між державою і підприємством. Такий підхід дає змогу не лише реалізувати ідею свободи підприємств, а й ставить держзамовлення в один ряд із важелями державного регулювання економічного походження.

Державні видатки, до яких входять державні контракти та державні замовлення, є складовою формування сукупного попиту, вони впливають на сукупний попит, а також на сукупну пропозицію. Збільшення державних видатків, безперечно змінить структуру сукупного попиту, але рівень його не

обов'язково зміниться на ту ж величину. Збільшення державних видатків викликає зростання рівноважного ВВП, при цьому вплив державних видатків на рівноважний ВВП має *мультиплікативний* характер.

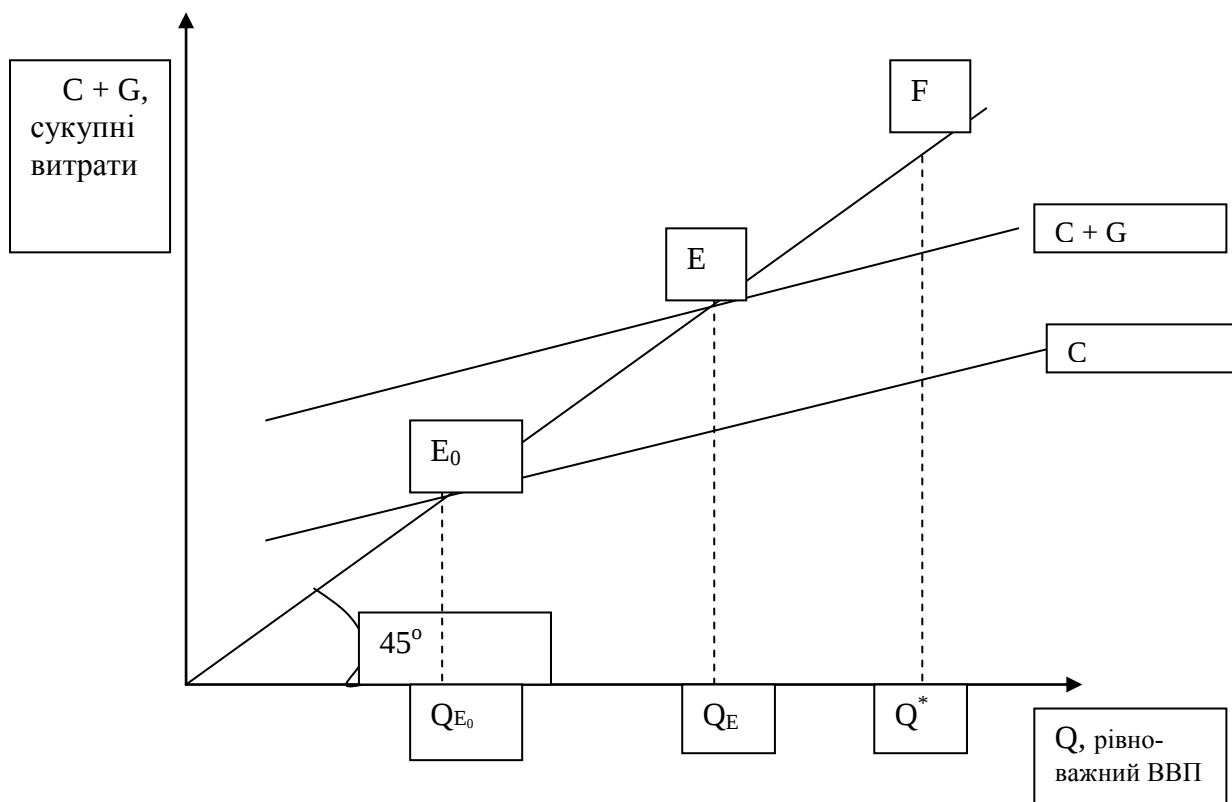

Рис. 1. Вплив державних видатків (G) на величину рівноважного ВВП(Q)

Державні видатки в цьому разі можуть виступати в якості: замовлення у сферах освіти і медицини, капіталовкладень у розвиток та удосконалення комунальної інфраструктури, витрат на наукові розробки, стратегічного інвестування у сферу культури і мистецтв. Відтак, у макроекономічному значенні, збільшення обсягів державного замовлення призводитиме до збільшення обсягів національного виробництва у мультиплікативному масштабі.

Ідею договору між державою і підприємством можна реалізувати за допомогою створення контрактної системи управління держзамовленням за наявності законодавчих гарантій прав підприємств на самостійність та ініціативу.

З метою пришвидшення процесу реформування економічних відносин у сфері матеріального виробництва, створення повноцінних ринків промислової продукції, продовольства, товарів народного споживання, робіт та послуг у 1995 році в Україні введено державну контрактну систему.

Державне замовлення в умовах вітчизняної економіки є дещо іншим, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою. Держава в особі уповноважених Кабінетом Міністрів України центральних органів державної виконавчої влади через державні контракти забезпечує потреби у товарах,

роботах, послугах державних органів управління, у сфері оборони, охорони громадського порядку, охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту населення, виконання науково-технічних розробок, створення та поповнення державного резерву.

Механізм контрактної системи ґрунтується на класифікації замовлень-контрактів за видами і сферами господарського застосування. На підставі цієї класифікації розробляють типові форми контрактів, що є ґрунтом для переговорів між державними відомствами і підприємствами, під час яких визначають порядок формування ціни контракту, режим контролю за його дотриманням і коректуванням у міру зміни зовнішніх умов виконання замовлення.

Усі відомства, які укладають контракти з боку держави, зобов'язані надати підприємствам-підрядникам рекомендації з таких питань: політики держави у сфері розподілу державних контрактів; переліку робіт для контрактів; організаційних процедур; власності на отримані результати; нормативів і стандартів; обсягів фінансування; термінів; випуску цінних паперів і кредитної політики; процедур контролю і звітності; податкової політики. Розвиток контрактної системи пов'язаний передусім з персоніфікацією відповідальності.

Замовниками за державними контрактами є міністерства, інші центральні органи державної виконавчої влади України, обласні державні адміністрації та установи, які уповноважені Кабінетом Міністрів України укладати державні контракти.

Замовники користуються послугами виконавців незалежно від форм власності за договірними цінами. Якщо претендентів на виконання робіт є декілька, то виконавців підбирають на конкурсній основі і метою є вибрати найефективніший проект та зекономити державні кошти.

Державні контракти фінансують з Державного бюджету України, спеціальних фондів та інших джерел. Обласні державні адміністрації мають право укладати регіональний державний контракт, опираючись на кошти відповідних бюджетів. Виконавці державних контрактів самостійно забезпечують їх виконання матеріально-технічними ресурсами, за винятком спеціальних ресурсів, виробництво і споживання яких контролюють органи державної виконавчої влади.

Для підприємств, які згідно з законодавством є монополістами на ринку продукції, державне замовлення обов'язкове. Взаємовідносини та відповідальність обох сторін обумовлені господарськими угодами. Державні контракти забезпечують підприємствам гарантований збут продукції.

З метою економічного стимулювання виконання державних замовлень виконавцям можуть бути надані пільги щодо податку на прибуток, цільові дотації та субсидії, кредити на пільгових умовах, валютні кошти, митні та інші пільги.

Контракти, як форма управління держзамовленнями, широко відомі в світі й апробовані практикою десятиріч. Їх застосовують у Великобританії, Франції, Німеччині та інших країнах з ринковою економікою, однак

найбільшого поширення вони набули в США, де створена і вже багато років функціонує Федеральна контрактна система.

В індустріально розвинутих країнах державні контракти поширюються на сфери з обмеженими можливостями освоєння винаходів, новостворені наукомісткі галузі, їх також застосовують для державної підтримки інноваційної діяльності підприємств, стимулювання неприбуткових науково-дослідних робіт фундаментально-пошукового характеру.

У світовій практиці державного регулювання контракти поділяють за призначенням і методами ціноутворення. Незалежно від типу контракту всі вони мають єдину структуру (розділи, загальні принципи і положення). Контракти укладають на термін від 1 до 15 років. За методами ціноутворення контракти поділяють на такі два типи: контракти „фіксованої ціни” і контракти „відшкодування витрат виробництва”. Обидва типи передбачають отримання прибутку підприємством-підрядником. Однак у першому випадку прибуток – це прихований „ціпок” договору, а в другому – його розмір визначений у вигляді спеціальної винагороди.

Ці типи контрактів об’єднують в особливу групу і називають заохочувальними. Під час розробки цих контрактів механізм заохочення і накладання економічних санкцій формується залежно від двох факторів: виконання умов договору і комерційного ризику. У таких контрактах узгоджують чотири головних показники: ціну або затрати виробництва, норму прибутку, кількісні та якісні показники кінцевого результату, умови і терміни поставок.

Контракти *багаторазового заохочувального типу* широко використовують у тих галузях науки і техніки, де велика частка державних капіталовкладень і високий комерційний ризик. За цими контрактами підрядникам надана велика фінансова свобода і можливість пошуку нетрадиційного вирішення науково-технічної проблеми.

Важливим елементом економічного механізму контрактної системи є фінансування контрактів. Переважно використовують два методи фінансування: метод „зваженої частки участі підрядника” і метод, який застосовують для розрахунків за поставки складної і нової технології. Обидва методи відображають спробу держави пов’язати розмір прибутку підрядника із затратами на виконання держзамовлення.

Тип фінансування зводиться до характеру і форми відшкодування витрат виробництва підприємства на виконання держзамовлення та отримання прибутку. Фінансувати замовлення-контракти можна шляхом субсидування підприємств із коштів держбюджету; мобілізації коштів підприємств у вигляді залучення основного капіталу; використання кредитів банків, дотацій, благодійних і цільових фондів. Мета централізованого фінансування держзамовлень на контрактній основі – забезпечити підприємства необхідними обіговими коштами.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
5. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.

Р. В. ЯКОВЕНКО,

к.е.н., доцент